

Vývoj kultury u nás po roce 1945

Československá kultura v letech 1945–1989 může na první pohled působit jako celistvý blok plně podřízený komunistickému vedení. Přestože politické a hospodářské faktory zásadním způsobem ovlivňovaly kulturní dění, **pestrost kulturní tvorby** navazující na předválečnou tradici se komunistům **nepodařilo zcela uniformovat**. Vedle sebe tak existovala **šablonovitá oficiální kultura** a **nespoutaná kultura neoficiální**.

ÚVOD

1945–1948

Poválečná euforie z osvobození a z možnosti svobodného projevu se odrazila v rychlé **obnově bohatého předválečného kulturního dění**. Radost z konce války a potřeba zapomenout na prožité utrpení se mísila s nutkáním umělecky vyjádřit válečné zážitky. **Inspiraci** pro svou tvorbu umělci hledali především v **sovětském umění**. Mnichovské trauma a rozčarování z tehdejšího postoje západních spojenců na straně jedné, osvobození Rudou armádou na straně druhé – to byly mimo jiné důvody toho, že většina obyvatel obracela své zraky spíše východním směrem.

Únorové události znamenaly pro většinu umělců **nedobrovolné omezení tvůrčího rozletu**. Předchozí spontánní inspirace sovětským uměním se stala **nuceným vzorem**. Komunistická snaha o přetvoření československé společnosti do nové, „lepší“ podoby v duchu ideologického dogmatismu se projevila ve **formulaci socialistického realismu jako jediného oficiálního uměleckého směru**. Formálním naplněním tohoto rozhodnutí bylo mimo jiné **vytvoření jednotných uměleckých svazů**. Část kulturní obce proto přestala veřejně působit nebo zvolila odchod do emigrace. **Mírný ústup od schematismu a striktní cenzury** se začal projevovat ve 2. polovině 50. let.

1948–1958

1958–1968

K nejcitelnějšímu uvolnění poměrů došlo v 60. letech, kdy **komunistický režim procházel krizí** a volání po reformách znělo nejhlasitěji. Svou roli sehrála také **generační obměna** přinášející pokusy mladých autorů o revoltu. Umělci se už nemuseli striktně držet předepsaných forem. **Rozmanitost umělecké tvorby** se projevila v různé míře ve všech oblastech kultury; jako **nová filmová vlna** se odrazila např. v kinematografii. Intenzivnější **kontakty se zeměmi západního bloku** alespoň částečně narušily kulturní izolaci země, což se projevilo mimo jiné v sílící oblíbenosti bigbítu nebo rockové hudby.

Skupina ETC a Vladimír Mišík

1968–1989

Přítrž kulturnímu rozmachu učinila **normalizace** nastupující v 70. letech. Režim opět využil kultury jako osvědčeného prostředku k manipulaci a výchově společnosti, tentokrát však volil jinou taktiku. Nově stačilo, aby kultura zajistila klid, resp. nezájem většiny lidí o okolní dění. Společnost tak byla ukolébána rytmem **televizních estrád a seriálů**. Tvůrci odmítající oficiální umění byli sice pronásledováni, ale díky zvýšenému zájmu demokratického zahraničí si **režim nemohl dovolit tolik jako v 50. letech**. Neoficiální umění se o něco snáze a také častěji dostávalo ke svým příjmům, naplno se projevovала **síla samizdatu** a umělci, kteří emigrovali, se těšili velkému zájmu a uznání nejen v zahraničí, ale i u nás.

PO ROCE 1989

Vzrůstající nespokojenost většiny obyvatelstva se stávajícími společenskými, politickými i hospodářskými poměry vyvrcholila **sametovou revolucí**. **Demokratizace a liberalizace** společnosti se odrazila i v kulturní oblasti. Světlo světa konečně spatřila „trezorová“ **díla zakázaných autorů**. Nikým a ničím neomezená otevřenost vůči vnějším i vnitřním inspiracím se projevila v rozmanitosti uměleckého vyjádření. Umění přestalo být jedním z prostředků ovlivňování lidí a reprezentace oficiální moci. Stejně jako v dalších zemích i u nás umění zasáhla **komercializace** preferující časť zisk před uměleckou hodnotou díla.

Socialistický realismus je umělecký směr vycházející z myšlenek marxismu-leninismu. Zčásti navázal i na realismus 19. století, kterému však přidal ideologický obsah. V Sovětském svazu byl uplatňován od 30. let 20. století, po druhé světové válce se stal jediným oficiálním uměleckým směrem v Československu a ostatních zemích východního bloku. Pro umění socialistického realismu je charakteristické používání některých klíšé, díla popisují a znázorňují nejčastěji budovatelský optimismus a dělníky při práci. Podstatou socialistického realismu byla současně přísná cenzura všech ostatních směrů a vlivů. Jeho funkcí byla politická a estetická výchova v duchu komunistické ideologie.

Šedesátá léta 20. století byla **zlatou érou československého filmu**. V této době se sešlo množství mladých talentovaných tvůrců (režisérů, scénaristů, kameramanů aj.) a zároveň stát poskytující finanční prostředky částečně polevil ve svém politickém dozoru. Filmoví tvůrci se zaměřili jednak na znázornění podobnosti o totalitní moci, jednak na autentické příběhy prostých lidí. Mezi významné postavy **nové filmové vlny**

patří např. režiséři **Miloš Forman, Věra Chytilová, Vojtěch Jasný, František Vlácil, Jiří Menzel, Ivan Passer** a další. Oficiálním oceněním československého filmu byl zisk dvou Oscarů v roce 1966 a 1967 – za film **Obchod na korze** a **Ostře sledované vlaky**. Slibný vývoj přerušil příjezd sovětských tanků v srpnu 1968.

Pronásledování disidentů v éře normalizace doslova na každém kroku rekonstruuje dokumentární film **Občan Václav Havel** jede na dovolenou režiséra Adama a Jana Novákových z roku 2005.

Z filmu **Občan Václav Havel jede na dovolenou**

Hlavním hrdinou psychologického thrilleru režiséra Radima Špačka Pouta (2009), odehrávajícího se v Československu 80. let, je psychopat Antonín, příslušník StB, znuděný společností, vlastním životem i svou rodinou.